

ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКИ МОНЕТИ ОТ СЪКРОВИЩЕТО С. КОПИЛОВЦИ, МОНТАНСКО

Бисера ТОМОВА

През 1921 г. в Народния археологически музей в София постъпва съкровище от с Копиловци, Монтанско. То съдържа сребърни накити: апликации за невестински венец, наушница, огърлица, гривни тип „кубелии”, пръстен, копчета, гердан от сребърна верижка със седем талера, от които пет са австрийски и два на германски княжества. Накитите са проучени от И. Сотиров и са определени като произведения на чипровската златарска школа (Сотиров 2001; Томова 2010, 251-262). Заедно с тях са трезорирани сребърни турски и западноевропейски монети от XVI-XVII век. Част от тях и това са западноевропейските монети, са пригодени за допълнителна украса към дреха или накит. Те са и предмет на настоящата статия.

Монетите са сребърни и са общо десет броя, като девет от тях са пробити. Те са сечени от различни европейски държави: Полша – 4 бр., Франция – 3 бр., Испания – 1 бр. и Република Рагуза 2 бр. Хронологически могат да се разпределят, както следва.

Най-ранна е монетата на Сигизмунд I (1467-1548) от династията Ягелони, крал на Полша и велик княз на Литва, управлявал в периода 1506-1548 г. Монетата е с година 1546, сечена е в Литва, номинал *грош* (кат. № 1; **табло LII 4**) (Kalkowski 1974, 127).

Следващите две монети са на Сигизмунд II Август, княз на Литва (1520-1572), последен от династия Ягелони. През 1548 г. Сигизмунд поема управлението на кралство Полша, а през 1569 г. е коронясан за крал на обединената полско-литовска държава. Монетите са с години 1566 и 1568 г., номинал (III) *четири гроша (чворак)* (кат. № 2-3; **табло LII 5-6**). Сечени са в продължение на пет години (1565-1569) при управлението на Сигизмунд II (Харитонов 1998, 194, обр. 508).

Последната полска монета е от Сигизмунд III Ваза (1587-1632) – крал на Полша и велик литовски княз от 1587 г., крал на Швеция (1592-1599), син на крал Йохан III Ваза и Катерина Ягелонка, сестра на Сигизмунд II Август. Монетата е от номинал *четвърт талер*, на

места изтрита и е единствената непробита (кат. № 4; **табло ЛII 7**). Обозначението на годината 16\25 е разделено върху лицевата и опаката страна. Паралел намираме в монетното съкровище от София, XVII в. (Григорова 1973, 17-18, обр.4).

Трите френски монети, номинал *екю*, са на Людовик XIV (1643-1715). Най-раната е от 1659 г., а останалите две са от 1661 и 1664 г. Върху лицевата страна на една от тях кралят е представен като дете (кат. № 5; **табло ЛII 8**), а на останалите – като възрастен (кат. №№ 6, 7; **табло ЛII 9; ЛIII 1**). На опаката страна, под герба на две от монетите се виждат буквени знаци, означаващи монетарниците – Екс – х (1659 г.) и Лимож – I (1661 г.). Третата е пробита точно на това място. Паралел на нашите монети намираме сред екземплярите в съкровището от София (Герасимов 1964; Григорова 1973, 16-17, обр. 2).

Испанската монета, номинал *реал*, е изработена чрез техниката „фуре“ (Пенчев 2007, 5-6) (кат. № 8, **табло ЛIII 2**) – с ядро от медна сплав, щамповано със сребърно фолио. Всъщност това е един официален фалшификат, отпечатан в държавна монетарница на кралство Испания и пуснат в употреба като оригинален реал. Поради неточното центриране при отсичането, може да се каже, че монетата е сечена в испанските колонии в Америка. Част от надписа и годината са орязани и изтрита. На реверса, от лявата страна на герба, се четат буквите РТ, а вдясно – три точки над буквата М и цифрата V. Монетата не може с точност да се определи при кой испански владетел е сечена, тъй като е изтрита годината. Подобни монети се срещат при испанските владетели Филип II (1556-1598), Филип III (1598-1621) и Филип IV (1621-1663) и се срещат в съкровища, намерени в България (Герасимов 1964, 213-215; Мирчев 1970, 206-207; Тонев 1989, 323; Томова 2003, 170). И все пак нашата монета, по грамаж и изработката чрез техника *фуре*, намира сходство с екземпляр от съкровището от с. Борци, Шуменско, отсечен по времето на Филип III (1598-1621) (Жекова 2006, 114, т. 1, обр. 2). Точен паралел в научната литература обаче не открих на нашата монета.

Последните две монети са от Република Рагуза. Те са малък номинал *грошове*, без означена година на отсичане (кат. № 9-10; **табло ЛIII 3-4**).

Десетте сребърни монети от съкровището от Копиловци се датират от средата на XVI до 30-те години на XVII в. Без никакво съмнение те говорят за оживена търговска дейност между Западна Европа и Османската държава. Монетите постепенно са излизали от парична употреба, поради износването им. Някои от тях са толкова изтрита, че от изображенията са останали само силуети и надписи (**табло ЛII 5, 8; ЛIII 1, 2, 4**). Това обстоятелство е допринесло монетите да бъдат преупотребени вече като накит. Единствената непробита монета сред тях е кат. № 4 – четвърт талерът на Сигизмунд III

(**табло ЛII 7**), който всъщност е и най-късната сред останалите девет монети.

КАТАЛОГ:

Полша

Сигизмунд I (1467-1548), *грош*, сребро, размер 19 мм, тегло 0,64 г, пробита, изтрита, (Kalkowski, 1974) (**табло ЛII 4а-б**).

Л. В полето конник, наляво. Конят е в галоп. Между краката му е изписана 1546 г. Ездачът придържа с едната ръка юздите, а другата е вдигната нагоре и държи сабя. На главата носи шлем с перо, на гърба щит. (Изображението е изтъркано и доста от детайлите са изтрити.)

Надпис: M\O\NETA .MAGNI. DVGAT 9 LITV

О. Орел в хералдическа поза – с извита наляво глава, разперени крила, широко разтворени крака, между тях опашка. (Изображението е почти изтрито.)

Надпис: SIGIS .AVG. REX. \PO\ .MAG. DVX II.

Сигизмунд II Август (1520-1575), *полугрош (чворак)*, сребро, размер 24 мм, тегло 3,52 г, 1566 г., изтрита, пробита на две места – в средата и в края (Харитонов 1998, 194, обр. 508) (**табло ЛII 5а-б**)

Л. Владетелят в профил, с късо подстригана коса и брада раздвоена. На главата носи корона.

Надпис: SIGIS. AVG. D. G. REX. PO. MAG. DVIL\

О. В средата на полето корона, под нея два щита. В единия конник, наляво, а в другия крепост. Под тях в средата III

Надпис: MONETA MAGNI. DV\ \AT. LI 1566

Сигизмунд II Август (1520-1575), *полугрош (чворак)*, сребро, размер 24 мм, тегло 3,46 г, пробита (Харитонов 1998, 194, обр. 508) (**табло ЛII 6а-б**).

Л. В полето, заобиколено с надпис, е представен мъж в профил, с къса коса и раздвоена брада. На главата носи корона. (Лицето е изтъркано, както и част от надписа.)

Надпис: SIGIS. A\ \G. D. G. REX. PO\ .MAG. DVIL\

О. В средата на полето корона, под нея два щита; в единия – конник наляво, а в другия – крепост. Под тях, в средата – III

Надпис: M \O\NET\A\ \MAGNI\ CAT . LITV 1566

Сигизмунд III Ваза (1566-1632), *четвърт талер*, сребро, размер 29 мм, тегло 5,95 г, 1625 г. (Григорова 1973, 17-18, обр.4; Ковачева, 1988, 46) (**табло ЛII 7а-б**).

Л. Бюст на владетеля, в профил надясно, с късо подстригана коса, мустаци и остра брада. На главата носи корона, която излиза извън зрънчестия кръг. Облечен е в ризница и плисирана яка. От двете страни на изображението, в полето, цифрите 1 и 6

Надпис:

SIG\ S\ ---- \ POL. M .L. R.PP.

О. В полето два лъва, изправени един срещу друг, придържат герба на гр. Гданск – върху овален щит корона, под нея два кръста един под друг. Над герба – цифрите 25

Надпис: \MO\NETA. CIVIT. GE \DANE\ NSIS

Франция

Людовик XIV представен като дете (1638-1715), *екю*, сребро, размер 20 мм, тегло 2,70 г, 1659 г. (Григорова 1973, 16-17, обр. 2) .

Л. В полето бюст на императора, в профил надясно. С дълга чуплива коса, сти- гаща до раменете, без брада и мустаци, малък нос. На главата лавров венец, вързан на тила. (В долната част монетата е изтрита и пробита.) (табло LII 8a-б).

Надпис: FR. ET. NAV. \ \ R. LVD. XIII. D. G.

О. В полето корона, а под нея – герб с три лилии. (Изтрита.)

Надпис: \SIT\ \NOMEN\ . DOMINI I BENEDICTVM 1659

Людовик XIV, (1638-1715), есю, сребро, размер 20 мм, тегло 2, 20 г, 1661 г. (Григорова 1973, 16-17, обр.2) (табло LII 9a-б).

Л. В полето бюст на владетеля, в профил, надясно. С дълга чуплива коса покриваща раменете и част от дрехата, прав дълъг нос, без брада и мустаци. На главата лавров венец. Пробита.

Надпис: FR. ET. NAV. REX. LVD. XIII. D. G. N

О. В полето герб с три лилии и корона отгоре. Изтрита.

Надпис: SIT. NOMEN. DOMENI. BENEDICTUM 1661

Людовик XIV (1638-1715) есю, сребро, размер , тегло 2,12 гр. 1664г. (Григорова 1973, 16-17, обр.2) (табло LIII 1a-б).

Л. В полето бюст на владетеля, в профил, надясно. С дълга чуплива коса покриваща раменете и част от дрехата, прав дълъг нос, без брада и мустаци. На главата лавров венец. Пробита.

Надпис: FR. ET. NAV. REX. LVD. XIII. D. G. N

О. Полето изтрито. Запазен надпис

Надпис: SIT. NOMEN. DOMENI. BENEDICTUM 1664

Испания

Филип III (1598-1621), *реал* – „*фуре*”, размер 30 мм, тегло 10, 68 г, пробита, из- трита (Жекова 2006, 114, т. 1, обр. 2) (табло LIII 2a-б).

Л. Герб с изтрита корона. Вляво буквите Р и I. Вдясно от герба три точки; под тях буквата М и цифрата V.

О. Герб на Испания – осмоъгълна розета, пресечена с кръст. Диагонално разположени две крепости и два изправени лъва.

Република Рагуза

Дубровнишка монета. Грош. Сребро. Размер 17 мм, тегло 0, 49 г. Без година Пробита. Изтрита (Кръстев 2016, т. XIX, 29) (табло LIII 3a-б).

Л. Исус Христос, в цял ръст, насреща, с дълга коса падаща на рамене- те, брада и мустаци. Около главата нимб. Облечен в хитон и химатион. С дясната ръка благославя, а в лявата държи кълбо с кръст. Изображението е поставено в мандорла. От двете страни на Христос IC – XC. Зрънчест кръг.

О. Св. Влас в цял ръст, насреща, с брада и мустаци. Около главата нимб. С дясната ръка благославя, а в лявата придържа модел на град Дубровник и жезъл. Светецът е представен в епископско облекло. Върху фелона е пред- ставен кръст, на главата носи митра. В полето буквата R

Надпис: S . BLASI \VS RAGVSII

Дубровнишка монета. Грош. Сребро. Размер 17 мм, тегло 0, 59 г. Без година. Пробита. Изтрита (табло LIII 4a-б).

Л. Като № 9.

О. Като № 9.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

- Герасимов 1964:** Т. Герасимов. Съкровище от сребърни западноевропейски и турски монети от XVI-XVIII в. от София. – Сердика, 1, 1964, 211-220.
- Григорова 1973:** К. Григорова. Монетно съкровище от XVII в. от София. – Музеи и паметници на културата, XIII, 1, 1973, 16-19.
- Жекова 2006:** Ж. Жекова. Колективна находка от западноевропейски и османски сребърни монети (средата на XIX в.) от село Борци, Шуменска област. – Известия на Историческия музей – Шумен, XIII, 2006, 113-126.
- Ковачева 1988:** Т. Ковачева. Монетна находка от средата на XVII в. от Плевен. – Нумизматика, XXII, 2, 1988, 43-48.
- Кръстев 2016:** К. Кръстев. Дубровнишки монети (XVI-XVIII в.) от фонда на Казанлък. – Нумизматика, сфрагистика и епиграфика, 12, 2016, 147-158.
- Мирчев 1970:** М. Мирчев. Едно съкровище от средновековни монети. – Известия на народния музей – Варна, VI (XXI), 1970, 208-218.
- Пенчев 2007:** В. Пенчев. Пет. Талера, изработени чрез техника „фуре“, намерени при археологическите разкопки в Силистра. – Минало, 4, 2007, 4-6.
- Сотиров 2001:** И. Сотиров. Чипровска златарска школа (от края на XVI – началото на XVIII век). София, 2000.
- Томова 2003:** Б. Томова. Колективна находка от с. Хърлец, Врачанско. – Нумизматика и епиграфика, 1, 2003, 175-180.
- Томова 2010:** Б. Томова. Два накита от съкровището от с. Копиловци, Монтанско. – Нумизматика, сфрагистика и епиграфика, 6, 2010, 251-262.
- Тонев 1989:** А. Тонев. Колективна находка от западноевропейски монети от разкопките на обект „Калето“ при с. Ръждавица. – Известия на Историческия музей – Кюстендил, 1, 1989, 330-331.
- Kalkowski 1974:** T. Kalkowski. Tysiac lat monety polskiej. K, 1974.

ТЕКСТ КЪМ ИЛЮСТРАЦИИТЕ:

- Табло ЛП 4а-б.** Сигизмунд I (1467-1548), *грош*, 1546 г.
- Табло ЛП 5а-б.** Сигизмунд II Август (1520-1575), *полугрош (чворак)*, 1566 г.
- Табло ЛП 6а-б.** Сигизмунд II Август (1520-1575), *полугрош (чворак)*, 1568 г.
- Табло ЛП 7а-б.** Сигизмунд III Ваза (1566-1632), *четвърт талер*, 1625 г.
- Табло ЛП 8а-б.** Людовик XIV (1638-1715), *екю*, с аверсен тип *като дете*, 1659 г.
- Табло ЛП 9а-б.** Людовик XIV, (1638-1715) *екю*, с аверсен тип *като възрастен* 1661 г.
- Табло ЛП 1а-б.** Людовик XIV (1638-1715) *екю*, с аверсен тип *като възрастен*, 1664 г.
- Табло ЛП 2а-б.** Филип III (1598-1621), *реал* – „фуре“.
- Табло ЛП 3а-б – 4а-б.** Дубровнишки *грошове*.

WESTERN EUROPEAN COINS IN THE TREASURE FROM
KOPILOVTSI VILLAGE, MONTANA REGION (16TH – 17TH C.)

Bissera Tomova
(*Summary*)

In 1921 a treasure from Kopilovtsi village, Montana region entered the National Museum of Archaeology in Sofia. It contains silver jewels, appliqués from a bride's wreath, temple pendants, a necklace, bracelets, rings, buttons and a silver chain with seven thalers. The jewellery is work of Chiprovtsi Goldsmiths' School from the 17th c. The treasure contains also silver Ottoman and Western European coins from the 16th – 17th c. The latter have been adapted to fit to clothing or jewels as additional decoration. The coins are ten in number coming from various countries – Poland, France, Spain and the Republic of Ragusa.